

روسیه در خزر نقشی برای ایران قائل نیست

رضا تقی زاده

حضور دیمیتری مدودیف رییس جمهور روسیه در عشق آباد، به منظور ادامه « گفتگوهای کاری» با قربان قلی بردی محمداف رییس جمهور ترکمنستان، بلافاصله پس از پایان اجلاس سران چهار کشور حاشیه خزر در اکتائو-قزاقستان، حاکی از تلاش روسیه برای رسیدن به توافق های تازه همکاری با دو کشور ساحل شرقی خزر است.

روسیه گسترش همکاری های تجاری، سیاسی و امنیتی با کشورهای حاشیه خزر را در راستای حفظ منافع ملی خود در منطقه تلقی می کند، در عین حال بخش هایی از همکاری های منطقه ای در خزر از نظر رهبران کرملین دارای فوریت و اهمیت بیشتری است.

تشویق دو کشور ترکمنستان و قزاقستان به افزایش انتقال حجم بیشتری از تولیدات نفت و گاز خود به سمت شمال و استفاده از ظرفیت خرید و همچنین مسیر انتقال روسیه، از جمله با اهمیت ترین هدف های مذاکرات چند روزه اخیر مدودیف در قزاقستان و ترکمنستان بوده است.

در اجلاس سران چهار کشور خزر در اکتائو- قزاقستان، که روز ۱۲ سپتامبر پایان یافت، توسعه همکاری های اقتصادی و امنیتی با هدف زمینه سازی ایجاد « پیمان همکاری های خزر» مورد بحث قرار گرفت.

روسیه علاقمند است که از راه ایجاد پیمان همکاری تازه ای در خزر به توسعه نفوذ خود در منطقه خزر بیافزاید.

هدف دیگر روسیه از پیگیری توسعه همکاری با جمهوری های سابق اتحاد شوروی سابق در خزر، پیش گیری از افزایش نفوذ جامعه اروپا در منطقه و کند ساختن آهنگ حضور پیمان اتلانتیک شمالی (ناتو) در دریای خزر است.

به منظور دست یافتن به حد اکثر هدف های تعیین شده در خزر، بنظر می رسد که کرملین با وجود داشتن روابط کاری گسترده با تهران، مصمم به کنار نگاه داشتن ایران از شمول طرح های توسعه همکاری در منطقه است.

در اجرای طرح های توسعه همکاری در منطقه خزر، جمهوری اسلامی نه تنها یک رقیب قابل ملاحظه برای روسیه که در پاره ای زمینه ها یک عنصر بازدارنده محسوب می شود.

در مورد توسعه همکاری های امنیتی و پیش گیری از گسترش حضور ناتو در خزر، روسیه علاقمند به تعیین تکلیف نظام حقوقی تازه در آبهای خزر و به این بهانه عقد قرار داد های تکمیلی با سه کشور آذربایجان، قزاقستان و ترکمنستان بمنظور منع و آگذاری پایگاه دریایی و یا صدور اجازه استفاده نیروهای نظامی غیر محلی از آبهای این بزرگترین دریاچه بسته دنیا است.

ناتو بمنظور تقویت موقعیت خود در منطقه و همچنین حمایت از سرمایه گذاری های عظیم انجام شده در منابع نفت و گاز در حوزه خزر و همچنین افزایش ضریب امنیت مسیر انتقال انرژی منطقه به بازار های مصرف، علاقمند به حضور نظامی در باکو و همچنین ابهای ساحلی قزاقستان و ترکمنستان است.

در ماه ژوئن سال ۲۰۰۰ ایران بمنظور باز داشتن یک فروند کشتی اکتشافی شرکت بی پی از ادامه کار در آب های مورد اختلاف حوزه البرز، به پرواز دادن یک فروند هواپیمای فانتوم بر فراز آن مبادرت ورزید.

پس از این حادثه آذربایجان از ترکیه و آمریکا در خواست حمایت نظامی کرد. ترکیه این در خواست را پذیرفت و آمریکا نیز با استفاده از فرصت در سال ۲۰۰۲ با آذربایجان یک قرار داد همکاری نظامی به امضاء رساند. روسیه برای عقب نماندن از دو رقیب غیر محلی در خزر در سال ۲۰۰۲ مبادرت به برگزاری یک رزمایش دریایی با حضور ۱۰.۰۰۰ نیروی نظامی و ۶۰ فروند ناو و ناوچه و ۳۰ فروند هواپیمای جنگنده نمود.

اندکی بعد نورسلطان نظر بایف رییس جمهور قزاقستان نیز دستور برگزاری رزمایش نظامی «دریای صلح ۲۰۰۲» را در منطقه ساحلی «مانگستا» صادر کرد. ترکمنستان نیز بعد از آن در کار تقویت بنیه دفاعی خود در خزر برآمد.

روسیه انتظار دارد از راه سامان دادن به بی تکلیفی نظام حقوقی دریای خزر امکان استقرار آرامش در منطقه فراهم تر از پیش شده و از فشار ناتو به بهانه پاسخ گفتن به تقاضا های کشورهای محلی برای حضور بیشتر در منطقه کاسته شود. از سویی روسیه مایل است حمایت دفاعی مورد نیاز کشورهای کوچک منطقه را راساً در اختیار آنها قرار دهد.

جذب ظرفیت های تولید گاز

هدف دیگر روسیه جذب ظرفیت های تولید گاز کشورهای منطقه بخصوص ترکمنستان و قزاقستان و انتقال این منابع به شمال است. در این مورد نیز ایران میتواند بعنوان یک باز دارنده در مقابل روسیه قرار گیرد.

دو ماه قبل ایران با امضاء یک قرار داد تازه با ترکمنستان حجم خرید گاز از آن کشور را از ۸ میلیارد متر مکعب در سال به ۱۴ میلیارد متر مکعب افزایش داد. این ظرفیت اضافی، در صورت بهبود شرایط حضور ایران در بازار مصرف گاز اروپا، می تواند بعنوان سهم همکاری غیر مستقیم ترکمنستان در تغذیه لوله گاز نابوکو مورد استفاده قرار گیرد. روسیه این ترتیبات همکاری گازی مابین تهران و عشق آباد و اصل استفاده از لوله نابوکو را در جهت منافع خود تلقی نمی کند.

در عین حال ایران آماده انتقال تا حدود ۵۰۰ هزار بشکه نفت از تولیدات ترکمنستان و قزاقستان به جنوب و فروش آن در بازار های بین المللی است. این اقدام نیز اهمیت نقش روسیه را در انتقال انرژی منطقه و حفظ امنیت انرژی منطقه کاهش خواهد داد.

روسیه برای دست یافتن به هدف توسعه همکاری با کشورهای منطقه در زمینه های گاز و نفت، و همکاری های نظامی، نیازمند دادن امتیاز به آنها و جلب حمایت آنها است.

روسیه حدود مرزهای خود در آنها و منابع کف دریای خزر را با آذربایجان و قزاقستان روشن ساخته و با ترکمنستان نیز از ابتدا در این مورد اختلافی نداشته است. از این نظر قربانی کردن منافع و سهم ایران در خزر، میتواند کم هزینه ترین شیوه و کوتاه ترین راه برای توسعه همکاری کرملین با سه کشور دیگر تلقی شود.

اینک با ادامه سفر مدودف به عشق آباد و پیوستن نظربایف به آن دو، به بهانه شرکت در مسابقه اتومبیل رانی راه ابریشم که از مسکو آغاز شده و در مسیر قزاقستان ادامه یافته است، بنظر میرسد، توافق سه کشور در زمینه همکاری های گازی به نتایج اولیه ای دست یافته است.

در صورت کسب نتایج بیشتر در زمینه نظام حقوقی و همکاری های گازی، امکان کشیدن خط لوله تازه ای از کف دریا و اتصال منابع گاز و نفت ترکمنستان و قزاقستان به سواحل روسیه و آذربایجان میتواند به انزوای هر چه بیشتر ایران در خزر منجر شود.

بی تردید مخاطرات امنیتی در محاصره قرار گرفتن خطوط ساحلی ایران در صورت به نتیجه رسیدن این طرح، از زیان های حذف شدن ایران از اقتصاد انرژی دریای خزر کمتر نیست.

طی پانزده سال گذشته که دریای خزر بیشتر از هر نقطه دیگر از جهان، شاهد سرمایه گذاری و اجرای طرح های اکتشاف و توسعه نفت و گاز و کشیدن خطوط لوله انتقال بوده، ایران حتی قادر به جذب یک دلار سرمایه گذاری خارجی برای توسعه منابع انرژی خود در دریای خزر نشده و به این ترتیب سالانه میلیارد ها دلار منافع بالقوه را از دست داده است. حرکت تازه ای که با هدایت روسیه آغاز شده تنها میتواند به تشدید تنگناهای سیاسی، اقتصادی و امنیتی کنونی ایران در خزر بیانجامد.

++++
برچیده تبرستان، از رادیو فردا. 22-6-1388 / 13-9-2009

http://www.radiofarda.com/content/f3_Russia_Iran_caspiansea/1821607.html